

PLATNI PROMET

2. PREDAVANJE – POSLOVNE BANKE, HSVP I NKS

POSLOVNE BANKE

Karakteristike hrvatskog bankovnog sektora:

- Hrvatske banke su univerzalne i polifunkcionalne
- visoka koncentracija, oligopolska struktura bankovnog sustava
- visoke stopa rasta aktive što ima za posljedicu visoku zaduženost po glavi stanovnika u RH

ULOGA I ZNAČAJ HNB I POSLOVNIH BANAKA U OBAVLJANJU PLATNOG PROMETA

- HNB je odigrala ključnu ulogu u izgradnji potpuno novog platnog sustava
- HNB pri promatranju efikasnosti, sigurnosti i solidnosti platnog sustava mora surađivati s inozemnim središnjim bankama i drugim institucijama
- predlagatelj zakonskih i donositelj predzakonskih akata (posebne ovlasti sukladno zakonu o platnom prometu)

ULOGA POSLOVNIH BANAKA U SUSTAVU PLATNOG PROMETA

- predlagatelj zakonskih i donositelj podzakonskih akata (potrebe ovlasti sukladno Zakonu o platnom prometu)
- licencira banke ovlaštene za obavljanje platnog prometa
- određuje međubankovne sustave
- otvara i vodi račune platnog prometa za banke i državu ili provjerava poslove platnog prometa drugoj instituciji (odgovara za štetu koju ta institucija učini)
- nadzire obavljanje platnog prometa
- ovlaštena za oduzimanje licenci
- nastavak pružanja postojećih platnih usluga bez ograničeno (osim usluga iz člana 3 točka 7)
- uskladiti okvirne ugovore kojima se uređuje pružanje platnih usluga (prethodne informacije i način davanja, dostupnost informacijskih i ugovorenih odredbi, izmjene, otkaz)
- uskladiti korištenje platnih instrumenata (ograničenja obveze banke)
- uskladiti informacije za korisnike platnih usluga kod izvršenja platnih transakcija (prethodne, nakon primitka naloga, nakon izvršenja)
- uskladiti rokove izvršenja platnih transakcija (raspolaganje novčanim sredstvima, rokovi za prekogranične)
- uskladiti strukturu naknada za platne usluge
- uskladiti rokove za rješavanje reklamacija

PRUŽATELJI PLATNIH USLUGA

- 1) kreditna institucija sa sjedištem u HR
- 2) institucija za elektronički novac sa sjedištem u HR
- 3) institucija za platni promet sa sjedištem u HR
- 4) HNB kad ne djeluje u svojstvu monetarne vlasti ili druge javne vlasti
- 5) RH i jedinice lokalne ili područne (regionalne) samouprave kad ne djeluje u svojstvu javne vlasti
- 6) Kreditna institucija sa sjedištem u državi članici
- 7) Institucija za elektronički novac sa sjedištem u državi članici
- 8) Institucija za platni promet sa sjedištem u državi članici
- 9) Podružnica kreditne institucije iz treće države sa sjedištem u RH
- 10) Podružnica institucija za elektronički novac iz treće države sa sjedištem u RH
- 11) Europska središnja banka kad ne djeluje u svojstvu monetarne vlasti ili druge javne vlasti

PLATNI PROMET

- platni sustav u RH je platni sustav čiji je barem jedan sudionik pružatelj platnih sustava koje je odobrenje za pružanje platnih usluga dobio do HNB
- platnim sustavom upravlja upravitelj platnog sustava

UPRAVITELJ PLATNOG SUSTAVA

- 1) Institucija za platni promet sa sjedištem u RH
- 2) Kreditna institucija sa sjedištem u RH
- 3) Institucija za elektronički novac sa sjedištem u RH
- 4) Druga pravna osoba sa sjedištem u RH osnovana kao d.d. ili doo
- 5) Druga pravna osoba sa sjedištem u RH koja može upravljati platnim sustavom prema posebnom zakonu
- 6) HNB
- 7) Podružnica pravne osobe iz druge države sa sjedištem u RH

SUDIONICI U PLATNOM SUSTAVU

- 1) **Pružatelj platnih usluga**
- 2) **Upravitelj tog platnog sustava**
- 3) **Drugi platni sustav**
- 4) **Druga osoba u skladu s pravilima tog platnog sustava**

HNB

- propisuje pravila rada platnog sustava s kojim upravlja
- za rad platnog sustava potrebno je odobrenje HNB (obavijest o početku rada platnog sustava minimalno 30 dana prije)
- HNB može oduzeti odobrenje za rad platnog sustava ako...

PRAVILA PLATNOG SUSTAVA

- platni sustav dužan je poslovati prema pravilima rada tog platnog sustava
- pravila rada platnog sustava uređuju standardizirane postupke i zajednička pravila za obradu, obračun i /ili namiru platnih transakcija između njegovih sudionika
- HNB daje suglasnost na pravila rada platnog sustava na zahtjev upravitelja platnog sustava

EKSTERNALIZACIJA

- upravitelj platnog sustava može eksternalizirati određene aktivnosti vezane za rad platnog sustava
- o namjeravanoj eksternalizaciji dužan je prije sklapanja ugovora s pružateljem usluga eksternalizacije, obavijestiti HNB
- upravitelj platnog sustava dužan je osigurati da namjerava eksternalizacija ispunjava uvijete iz članka 132 zakona o platnom prometu

INSTRUMENTI MONETARNE POLITIKE

- operacije na otvorenom tržištu
- stalno raspoložive mogućnosti
- obvezna pričuva
- granična obvezna pričuva
- posebna obvezna pričuva
- devizne aukcije
- blagajnički zapisi
- minimalno potrebna devizna potraživanja
- kratkoročni kredit za likvidnost

HSVP - HRVATSKI SUSTAV VELIKIH PLAĆANJA

- **HSVP je sustav za obračun međubankovnih platnih transakcija u realnom vremenu na bruto načelu**

- međunarodni bankovni sustav za provođenje transakcija iznad 100 000 kn u realnom vremenu (provode se u 2 banke u isto vrijeme) i po bruto načelu (u cijelosti)
- za provođenje velikih transakcija preko 100 000 kn – provode se u realnom vremenu i bruto načelu. u realnom vremenu – bez obzira jesu li transakcije unutar iste banke ili dviju različitih; provode se u istom vremenu, istog trena kad su zadane
- bruto načelu – ako između ZABE u HYPO i iz HYPO u ZABU obje transakcije se provode.
- kod većih transakcija isplati se zbog sigurnosti provoditi ih u cijelosti, istog trena kad su zadane
- uveden 2001. godine, za plaćanja iznad 100.000,00 kn i devizni poslovi

• **sudionici HSVP su HNB i banke (uključujući HBOR)**

• **HNB je vlasnik i operativni upravitelj**

• **HNB može blokirati račune banke**

• **cjenik HSVP – a donosi HNB**

• **preko HSVP – a HNB vodi račune banaka**

• banka ima jedan račun (**račun za namiru**) otvoren u HSVP – u

• račun sudionika otvoren u HSVP – u naziva se **račun za namiru**

• obračun platnih transakcija u HSVP –u obavlja se preko računa za namiru

• banka može zadavati platne transakcije samo na teret svog računa za namiru

• HNB može zadavati platne transakcije na teret računa svih sudionika pute **direktnih transfera**

• HNB zadaje **direktni transfer** na temelju naloga sudionika ili na temelju propisa (namirenje neto pozicije iz NKS – a, povrat sredstava banke prethodno izdvojenih za osiguranje pokrića u obračunu preko NKS –a, izvršenje osnova za namiru)

• banka može zadavati platne transakcije na teret svoga računa za namiru s oznakom prioriteta (redoslijeda) izvršenja u rasponu od 1 do 98, gdje je 1 najviši, a 98 najniži prioritet izvršenja

• platna transakcija čiji redoslijed izvršenja ja zakonom propisan, zadaju se s oznakom prioriteta izvršenja od 1 do 10

• oznaku prioriteta od 11 do 98 sudionik koristi prema svojim potrebama

• **HNB** može zadavati direktni transfer na teret računa za namiru sudionika s oznakom prioriteta izvršenja " 0 " što je najviši prioritet izvršenja

• platne transakcije se izvršavaju **do visine pokrića** na račun za namiru

• **POKRIĆE NA RAČUNU ZA NAMIRU** čine raspoloživa novčana sredstva na računu uvećana za namiru sudionika uveća za limit

• **limit** na računu za namiru sudionika i način njegova određivanja **zadaje HNB**

• platna transakcija je namirena nakon što je izvršeno terećenje računa za namiru sudionika za davatelja platne transakcije i nakon što je izvršeno odobrenje računa za namiru sudionika primatelja platne transakcije

• platne transakcije namiruju se pojedinačno u iznosu na koje su zadane (bruto načelo), u realnom vremenu

• sudionik za davatelj platne transakcije dobiva potvrdu o izvršenom namirenju platne transakcije na njegovom računu za namiru

• platne transakcije za čije izvršenje nema pokrića na računu za namiru sudionika evidentiraju se

tijekom obračunskog dana u redu čekanja do osiguranja pokrića, a najdulje do kraja obračunskog dana

• tada se platne transakcije iz reda čekanja odbijaju i sudionik dobiva obavijest o odbijenim platnim transakcijama

• zadavanje platnih transakcija i ostali operativni poslovi vezani uz sudjelovanje u obračunu preko HSVP – a obavljaju se pomoću odgovarajućih vrsta platnih poruka

• poruke kojima sudionici zadaju platne transakcije nazivaju se platnim porukama i razmjenjuju se **SWIFT telekomunikacijskom mrežom**

PLATNE PORUKE – poruke za zadavanje plaćanja

- uvjeti za izvršenje platne poruke su:
 - prethodna autorizacija od strane HNB-a (ovisno o stanju na računu za namirenje banke u HNB)
 - ispravnost platne poruke

STATUS SUDIONIKA u HSVP – u

- **suspendiran** - banka ne može slati ni primati plaćanja, plaćanja u korist banke čekaju na izvršenje u redu čekanja zadavatelja plaćanja, u trenutku ukidanja suspenzije plaćanja se izvršavaju
- **blokirano** - banka ne može slati i primati plaćanja, sva plaćanja uplaćena u korist blokirane se odbijaju (vraćaju se pošiljatelju)

LIMITI

- " overdraft " limit – dozvoljeni iznos negativnog stanja na računu banaka
- " minimum balance " – minimalno dozvoljeno pozitivno stanje na računu banke
- " no limit " – limit je 0

PLAĆANJA UNAPRIJED (Forward payments)

- radi vođenja brige o likvidnosti
- moguće zadavanje plaćanja s budućim datumom valute
- plaćanja se izvršavaju na definirani dan valute

POSLOVI KOJI SE ODVIJAJU PREKO HSVP – a

- otvaranje i zatvaranje akreditiva
- izdavanje garancija
- sva devizna plaćanja (otvaranje i zatvaranje akreditiva, devizna plaćanja u gotovini ..)
- razne informacije iz područja međunarodnog financijskog poslovanja

MEĐUNARODNI SUSTAV ZA PLAĆANJE RAČUNA KOJI SE VODE U RAZLIČITIM BANKAMA

NKS – NACIONALNI KLIRIŠKI SUSTAV

Deficija: NACIONALNI KLIRIŠKI SUSTAV je sustav za obračun međubankovnih platnih transakcija na neto multilateralnom načelu.

- **Financijska agencija (FINA) je vlasnik i operativni upravitelj NKS –a**

• **sudionici u NKS – u :**

- **banke**
- **HNB (uključujući HBOR)**
- **treće strane (npr. Fina)**

PRAVILA RADA NKS – a

- sustav za obračun " malih " plaćanja (do 100.000 kn)
- obračunski račun u NKS – u imaju:
 - banke i štedionice – po jedan račun
 - HNB može imati više obračunskih računa
- obračun do visine limita na obračunskom računu
- zadavanje plaćanja elektronski – file transfer
- nadzor HNB – a: limiti, blokada, isključenje sudionika, znak za početak i kraj dana

Kliring je proces prihvatanja naloga od banke pošiljatelja, kontrola podataka, evidentiranje plaćanja i slanja naloga banci primatelju uključujući izračun neto pozicija sudionika u sustavu.

Netiranje – je dogovoreni postupak između sudionika platnog prometa pogodan za prebijanje njihovih obveza.

- **NETIRANJE** u pravilu može biti **BILATERALNO** I **MULTILATERALNO** – Hrvatska je odabrala multilateralno prebijanje
- u multilateralnom prebijanju prebijaju se sve bilateralne pozicije jednog sudionika prema svakom drugom sudioniku i dobiva jedna neto pozicija prema svim drugim sudionicima sustava

- **NETIRANJE** u konačnici smanjuje broj transakcija:

PRIMJER: 100 banaka * 100 transakcija prema drugoj banci i povratno

= 19.800 naloga po svakoj banci

BILATERALNO NETIRANJE = 99 naloga po banci

MULTILATERALNO NETIRANJE = 1 nalog po banci

- netiranjem se postiže smanjenja potreba za sredstvima za održavanje likvidnosti, a manji broj transakcija istodobno je i smanjenje troškova po transakciji
- tijekom obračunskog dana izvršavaju se samo one platne transakcije koje kao oznaku datuma valute imaju upisan datum tog obračunskog dana.
- u tijeku obračunskog dana provodi se više obračunskih ciklusa. Platne transakcije obračunate na obračunskim računima konačne su nakon završetka tog obračunskog ciklusa.
- određivanje prioriteta izvršenja (0 – 99), red čekanja
- zadavanje plaćanja do 14 dana unaprijed (stimuliranje tarifnom politikom)
- 2 dana prije dana valute plaćanja postaju " uvjetno " neopoziva
- **namirenja na računu banke na kraju dana putem HSVP – a**
- **vlasnik i operativni upravitelj NKS – a je FINA**
- **definiraju odgovornost sudionika NKS – a (FINE)**

KONAČNO NAMIRENJE NETO POZICIJE IZ NKS-a

- provodi HNB na kraju dana preko HSVP-a direktnim transferom
- za pozitivnu poziciju:

- odobrava bančin račun za namirenje
- za negativnu poziciju:
 - tereti bančin račun za namirenje